

О. О. Усаченко,
к. держ. упр., докторант, Інститут законодавства Верховної Ради України
ORCID ID: 0000-0002-5458-8976

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.22.79

ПРОГРАМА РЕФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ОБОРОННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

О. Usachenko,
PhD in Public Administration,
Doctoral student of the Legislation Institute of The Verkhovna Rada of Ukraine

PROGRAM OF REFORM AND DEVELOPMENT OF THE DEFENSE INDUSTRY OF UKRAINE

Зазначено, що в процесі реформування ракетно-космічної галузі оборонної промисловості також планується здійснення заходів щодо концентрації науково-технічного і виробничого потенціалів на вирішальних напрямках розвитку цих галузей. Інтеграція державних унітарних підприємств та акціонерних товариств ракетно-космічної галузі оборонної промисловості може здійснюватися за кількома напрямками, водночас вибір форми інтеграції залежить від організаційно-правової форми учасників інтегрованої структури. Слід зазначити, що нормативно-правову базу для здійснення процесів інтеграції оборонних підприємств розроблено недостатньо. Однак аналіз практики показав, що такі заходи з примусового перетворення компаній не сприяють підвищенню економічної ефективності діяльності підприємств різних галузей, в тому числі і підприємств оборонної промисловості. Спробою вирішення виниклих проблем стала ідея об'єднання підприємств у рамках холдингу.

Визначено, що загалом на сьогодні чинне законодавство України передбачає різні варіанти інтеграції підприємств: Об'єднання підприємств може здійснюватися в процесі їх вступу в асоціації, спілки. В цьому випадку мова йде про так звану "м'яку" форму інтеграції, яка не тягне за собою серйозних організаційних і економічних наслідків для учасників інтегрованої структури (об'єднання підприємств у холдинги, фінансово-промислові групи, концерни та інші подібні утворення). Ця форма інтеграції є більш жорсткою і тягне за собою створення центральної компанії, що має певні управлінські повноваження щодо членів інтегрованої групи. Одним з варіантів такої форми інтеграції є передача в якості внеску до статутного фонду державного підприємства акцій інших підприємств, а також процедуру передачі акцій в трастове управління. Всі зазначені об'єднання можуть включати як державні, так і приватні підприємства. Слід зазначити, що більшість підприємств ракетно-космічної галузі оборонної промисловості створено у формі державних унітарних підприємств, отже, під час проведення інтеграційних заходів необхідно спиратися на норми законодавства про унітарні підприємства.

It is noted that in the process of reforming the rocket and space industry of the defense industry, it is also planned to implement measures to concentrate scientific, technical and production potentials in the crucial areas of development of these industries. The integration of state unitary enterprises and joint-stock companies of the space defense missile industry can be carried out in several directions, and the choice of form of integration depends on the organizational and legal form of participants of the integrated structure. It should be noted that the legal framework for the integration of defense enterprises has not been sufficiently developed. However, practice has shown that such measures to force the transformation of companies do not contribute to improving the economic efficiency of enterprises in various industries, including enterprises of the defense industry. The idea of merging the companies within the holding was an attempt to solve the problems.

It is determined that, as of today, the current legislation of Ukraine provides for different options for integration of enterprises: The merger of enterprises can be carried out in the course of their joining the associations, unions. In this case, we are talking about the so-called "soft" form of integration, which does not entail serious organizational and economic consequences for the participants of the integrated structure. Mergers of enterprises into holdings, financial-industrial groups, groups and other similar entities. This form of integration is more rigid and entails the creation of a central company with certain management powers over the members of the integrated group. One of the options for such a form of integration is the transfer of shares of other enterprises as a contribution to the authorized fund of a state-owned enterprise, as well as the procedure for the transfer of shares to trust management. All these associations may include both public and private enterprises. It should be noted that most of the enterprises of the space defense missile industry are created in the form of state unitary enterprises, therefore, when carrying out integration measures, it is necessary to rely on the rules of the law on unitary enterprises.

Ключові слова: оборонна промисловість, реформування, науково-технічний потенціал, інтегровані структури, матеріально-технічне забезпечення, збройні сили.

Key words: defense industry, reform, scientific and technological potential, integrated structures, logistics, armed forces.

ВСТУП

Ідея інтеграції оборонних підприємств отримала подальший розвиток в реалізації Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу України 2021, яка передбачає створення в оборонній промисловості системоутворюючих інтегрованих структур. Українське законодавство не розкриває поняття інтегрованої структури. В економічній літературі під інтеграцією підприємств розуміється об'єднання підприємств однією галуззю або близьких за характером галузей промисловості для створення будь-якого кінцевого продукту виробництва. Таким чином, під інтегрованою структурою необхідно розуміти об'єднання юридичних осіб, створеного для досягнення загальних економічних цілей під час виробництва продукції єдиного призначення.

У процесі реформування ракетно-космічної галузі оборонної промисловості також планується здійснення заходів щодо концентрації науково-технічного і виробничого потенціалів в напрямках розвитку цих галузей. Інтеграція державних унітарних підприємств та ак-

ціонерних товариств ракетно-космічної галузі оборонної промисловості може здійснюватися за кількома напрямками, водночас вибір форми інтеграції залежить від організаційно-правової форми учасників інтегрованої структури. Слід зазначити, що нормативно-правову базу для здійснення процесів інтеграції оборонних підприємств розроблено недостатньо. Однак практика показала, що такі заходи з примусового перетворення компаній не сприяють підвищенню економічної ефективності діяльності підприємств різних галузей, в тому числі і підприємств оборонної промисловості. Спробою вирішення виниклих проблем стала ідея об'єднання підприємств у рамках холдингу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання формування програми реформування та розвитку оборонної промисловості під час реагування на кризові ситуації у вітчизняній літературі поки ще не набуло великого поширення. Зустрічаються більше робіт, присвячених логістичному або матеріально-тех-

нічному забезпеченню збройних сил. Особливо це стосується робіт останніх років. Також зустрічаємо часткові згадки про логістичне забезпечення сил безпеки як загалом, так і окремих елементів. Серед дослідників даної проблематики слід виділити таких: О.В. Альбошій, В.В. Березуцький, М.І. Адаменко, О.Г. Бондаренко, В.П. Василенко, В.М. Герасименко, О.А. Нагорнічевський, І.Ф. Ролін, І.Є. Морозов, О.В. Минько, Л.Ф. Товма, Л.Ю. Гервазюк, О.А. Яценко. Однак, незважаючи на наявність наукових доробків, досі ще залишається відкритим саме питання реформування та розвитку оборонної промисловості.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

У статті є визначення особливостей, системних проблем та актуальних питань формування програми реформування та розвитку оборонної промисловості

РЕЗУЛЬТАТ

Холдинги могли організовуватися на основі підприємств, що входять до об'єднання (асоціацію, концерн) або перебувають у підпорядкуванні органів державного управління і місцевої адміністрації за згодою антимонopolних органів. Холдингові компанії розглядаються як адекватна форма роздержавлення великих підприємств, об'єднань, концернів із завданням збереження водночас технологічних і коопераційних зв'язків між цими структурними одиницями.

Правовою основою освіти холдингових компаній в процесі приватизації є тимчасове положення про холдингові компанії, що створюються при перетворенні державних підприємств в акціонерні товариства, що закріпило поняття, порядок створення холдингових компаній, особливості їх правового статусу.

Холдинги як різновид підприємницьких об'єднань у порівнянні з неінтегрованих комерційними організаціями мають такі переваги:

- реалізацією масштабу використовуваних ресурсів (виробничих фондів, інвестиційних коштів, трудових ресурсів), у тому числі можливістю залучення кваліфікованого управлінського, наукового, виробничого персоналу;
- значною централізацією капіталу, який в залежності від економічної кон'юнктури може "перетікати" з однієї сфери підприємницької діяльності в іншу;
- можливістю створення самодостатньої вертикально — інтегрованої системи — від видобутку сировини до випуску закінченої продукції високого ступеня переробки;
- можливістю диверсифікації виробництва для зниження підприємницьких ризиків і забезпечення спеціалізації окремих видів діяльності як умови їх конкурентоспроможності;
- об'єднанням виробництва, технічного досвіду і науково-дослідних розробок, можливістю інтеграції науки і виробництва;
- можливістю здійснювати узгоджену фінансову, інвестиційну, кредитну політику;
- потенціалом реалізації великомасштабних проектів;
- іміджем інтегрованої структури;
- можливістю лобіювання в законодавчих та урядових органах.

Безумовно, всі переваги створення холдингів повинні бути враховані при розробці проектів створення інтегрованих структур в оборонній промисловості [3, с. 230]. Основні вимоги, що пред'являються до цих проектів, а також особливості правового становища холдингових компаній в оборонній промисловості будуть розглянуті нижче.

Загалом на сьогоднішній день чинне законодавство України передбачає різні варіанти інтеграції підприємств:

1. Об'єднання підприємств може здійснюватися в процесі їх вступу в асоціації, спілки. В цьому випадку мова йде про так звану "м'яку" форму інтеграції, яка не тягне за собою серйозних організаційних і економічних наслідків для учасників інтегрованої структури.

2. Об'єднання підприємств в холдинги, фінансово-промислові групи, концерни та інші подібні утворення. Ця форма інтеграції є більш жорсткої і тягне за собою створення центральної компанії, що володіє певними управлінськими повноваженнями щодо членів інтегрованої групи.

Одним з варіантів такої форми інтеграції є передача в якості внеску до статутного фонду державного підприємства акцій інших підприємств, а також процедура передачі акцій в довірче управління [5, с. 10].

Всі зазначені об'єднання можуть включати як державні, так і приватні підприємства.

Слід зазначити, що більшість підприємств ракетно-космічної галузі оборонної промисловості створені у формі державних унітарних підприємств, отже, під час проведення інтеграційних заходів необхідно спиратися на норми законодавства про унітарні підприємства.

За загальним правилом, рішення про участь унітарного підприємства в комерційній або некомерційній організації може бути прийнято тільки за згодою власника майна унітарного підприємства.

Таким чином, зазвичай для входження унітарного підприємства в інтегровану структуру або для формування унітарним підприємством такої організації, необхідне рішення Фонду державного майна України [2, с. 89]. Слід зазначити, що в зв'язку з прийнятою програмою реформування оборонної промисловості, інтеграція відбувається на підставі актів Президента України, Уряду України та Ради національної безпеки України проекти яких додаються до системного проекту створення інтегрованої структури.

Однією з найбільш простих форм інтеграції юридичних осіб є "м'які" інтеграційні структури, засновані на внутрішніх договірних відносинах, — союз, асоціація, консорціум.

Якщо за рішенням учасників на асоціацію або спілку покладається ведення підприємницької діяльності, така асоціація (союз) перетворюється в господарське товариство або спілку, або може створити для здійснення підприємницької діяльності господарське товариство або брати участь в такому суспільстві.

Члени асоціації та спілки зберігають свою самостійність і права юридичної особи.

Відповідно, зазначені об'єднання не відповідають за зобов'язаннями своїх членів. Водночас члени асоціації та спілки несуть субсидіарну відповідальність за її зобов'язаннями у розмірі та в порядку, передбачених установчими документами асоціації.

Перевагою такої форми об'єднання юридичних осіб є те, що члени асоціації (союзу) мають право безоплатно користуватися її послугами. Для такої форми інтеграції не потрібно приватизації (акціонування) учасниками такої структури. Для підприємств ракетно-космічної галузі, орієнтованих на виробництво продукції оборонного призначення, така форма інтеграційної структури практично не має економічного сенсу [1, с. 4].

Інша форма об'єднання юридичних осіб — консорціум — практично була прийнята українським законодавством. В теорії під консорціумом розуміється тимчасове об'єднання самостійних підприємницьких структур для спільного розміщення замовлень, кредитно-фінансових і маркетингових операцій великого масштабу, координації всієї підприємницької діяльності для отримання вигідних замовлень і їх спільного виконання. Основна мета створення консорціуму — підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств, що об'єдналися в межах однієї або декількох країн на ринках товарів і послуг.

На практиці поняття "консорціум" використовується або для характеристики тимчасового об'єднання юридичних осіб, або в якості складової частини назви підприємства, покликаної підкреслити його масштаб.

Правовою конструкцією, найбільш близькою за формою до консорціуму, є просте товариство. За договором простого товариства (договору про спільну діяльність) двоє чи кілька осіб зобов'язуються з'єднати свої внески і спільно діяти без утворення юридичної особи для отримання прибутку або досягнення іншої не суперечить закону мети [4, с. 215].

Сторонами договору простого товариства, що укладається для здійснення підприємницької діяльності, можуть бути тільки комерційні організації.

Об'єднує партнерів центральна (материнська) компанія. Її роль може складатися у виконанні функцій координатора, інвестиційного консультанта, торгового посередника та ін. Координуюча роль найбільш наочно проявляється, коли вона виступає уповноваженим щодо ведення спільних справ простого товариства. Центральна компанія організовує виробництво продукції з використанням консолідованих ресурсів, реалізацію цієї продукції, перерахування ПДВ, розподіл прибутку відповідно до умов договору.

Досвід уже діючих інтегрованих структур подібного типу переконливо свідчить про те, що просте товариство для консолідації ресурсних потенціалів учасників груп є в сформованих економічних і нормативно-правових умовах найбільш доступним і привабливим, тому що не вимагає зміни власника. До плюсів простого товариства можна віднести також гнучкість у розподілі результатів спільної діяльності відповідно до умов договору: допускається відхилення від пропорцій, що характеризують майновий внесок сторін в цю діяльність.

Крім того, прив'язка інтересів учасників до кінцевого економічного результату виробничо-господарської діяльності послаблює напруженість у міжкорпоративних зв'язках. Для участі в договорі простого товариства також як у випадку з асоціацією і союзом відсутня необхідність акціонування його учасників.

Інший напрям в інтеграційному процесі полягає в об'єднанні різних підприємств у холдингові структури,

фінансово-промислові групи та інші схожі з ними структури (наприклад, концерни).

Слід зазначити, що особливості економічного становища об'єднань юридичних осіб, у тому числі у формі холдингу, абсолютно не враховуються в Податковому кодексі України.

У сфері податкового законодавства холдинг як підприємницьке об'єднання розглядається як інтегрована структура, що об'єднала різні підприємства для досягнення спільної мети. Вона не має права виступати в якості єдиного платника податків і подавати в податкові органи консолідовану звітність, що стосується фінансових показників діяльності всієї групи підприємств у цілому [6, с. 225].

Тим часом, у зарубіжних країнах, що належать до різних правових систем, консолідація обліку і звітності є одним з ключових ознак підприємницького об'єднання. Як відзначають С. Жамен і Л. Лакур, "... під консолідацією мається на увазі можливість представляти в цих єдиних звітах поточний стан фінансів і прибутку від діяльності групи компаній як однієї фінансової одиниці".

ВИСНОВКИ

У законодавчій практиці України консолідована звітність для об'єднань підприємств поки не отримала широкого розповсюдження. У зарубіжних країнах для об'єднань юридичних осіб широко використовується консолідована звітність, яка тягне за собою певні правові наслідки в режимі оподаткування учасників групи, тобто впливає на їх податковий статус. Наприклад, у США всі операції всередині об'єднання визнаються внутрішнім оборотом холдингу. У податковому законодавстві цієї країни сформувався так званий унітарний принцип (unitary principle).

Таким чином, метод консолідованого оподаткування часто застосовується як альтернативний: якщо сума податку, яку компанія повинна сплачувати як учасник групи осіб, менше, ніж розрахована за власним балансом, то ця компанія має право вибрати принцип консолідації з метою оптимізації оподаткування.

У Франції також існують "групи платників податків" (або "інтегровані платники податків"). Група платників податків являє собою сукупність організацій, які повністю або щодо певних податків обчислюють і сплачують податки на підставі спільних розрахунків і даних. Консолідація у разі сплат податків дозволяє уникнути подвійного оподаткування, наприклад, щодо корпоративного податку на прибуток.

У багатьох зарубіжних юрисдикціях передача товарів, послуг і інших активів у рамках холдингу не має комерційної значущості і не може бути визнана результатом підприємницької діяльності (саме такий результат і повинен бути предметом податку на прибуток). Учасники групи не розглядають один одного як споживачів своєї продукції, а надають цю продукцію для створення іншого продукту іншою компанією — учасницею групи.

Під час використання консолідованої звітності підлягають оцінці саме загальні витрати холдингу (а не витрати одного учасника) і його загальні доходи щодо кінцевого продукту, виробленого холдингом.

Таким чином, право на консолідацію — складання доходів і збитків, залік як внутрішньофірмовий оборот передачі доходів і продукції між материнським і дочірніми господарськими товариствами — в країнах розвинутого правопорядку розглядається як податкова пільга інвестиційного характеру.

Література:

1. Альбоцій О.В. Управління ризиками логістично-го забезпечення / О.В. Альбоцій // Перспективні напрямки наукових досліджень щодо технічного та тилового забезпечення Національної гвардії України: Збірник тез доповідей науково-практичної конференції (Україна, м. Харків, 28 березня 2019 року). — Х.: 2019. — С. 4—5.

2. Березуцький В.В. Небезпечні виробничі ризики та надійність: навч. посібник / В.В. Березуцький, М.І. Адаменко; Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т. — Харків: ФОП Панов А.М., 2016. — 385 с.

3. Бондаренко О.Г. Модель оцінювання діяльності органів управління логістичним забезпеченням спільних дій сил безпеки при реагуванні на кризові ситуації, що загрожують державній безпеці / О.Г. Бондаренко, В.П. Василенко // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. — 2018. — Т. 29 (68), № 5. — С. 228—236.

4. Бондаренко О.Г. Сутність управління логістичним забезпеченням спільних дій формувань сектора безпеки й оборони під час кризових ситуацій, що загрожують державній безпеці України / О.Г. Бондаренко // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. — 2018. — Т. 29 (68), № 1. — С. 210—217.

5. Герасименко В.М. Контролінг в управлінні логістичною діяльністю НГУ / В.М. Герасименко // Перспективні напрямки наукових досліджень щодо технічного та тилового забезпечення Національної гвардії України: Збірник тез доповідей науково-практичної конференції (Україна, м. Харків, 28 березня 2019 року). — Х.: 2019. — С. 9—10.

6. Нагорнічевський О.А. Концептуальні засади державного управління у сфері матеріальнотехнічного забезпечення збройних сил України в контексті національної безпеки / О.А. Нагорнічевський // Ефективність державного управління. — 2015. — Вип. 42. — С. 223—229.

References:

1. Al'boschij, O.V. (2019), "Logistics Risk Management", Perspektivni napriamky naukovykh doslidzhen' schodo tekhnichnoho ta tylovoho zabezpechennia Natsional'noi hvardii Ukrainy. [Perspective directions of scientific research concerning technical and logistic support of the National Guard of Ukraine], Kharkiv, Ukraine, pp. 4—5.

2. Berezuts'kyj, V.V. (2016), Nebezpechni vyrobnychi ryzyky ta nadijnist': navch. posibnyk. [Dangerous production risks and reliability: training. manual], Kharkiv, Ukraine.

3. Bondarenko, O. H. (2018), "Model for assessing the activities of the logistics management bodies of the joint

operations of the security forces in responding to crisis situations that threaten the security of the state", Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu imeni V. I. Vernads'koho. Serii: Derzhavne upravlinnia, vol. 29(68), no. 5, pp. 228—236.

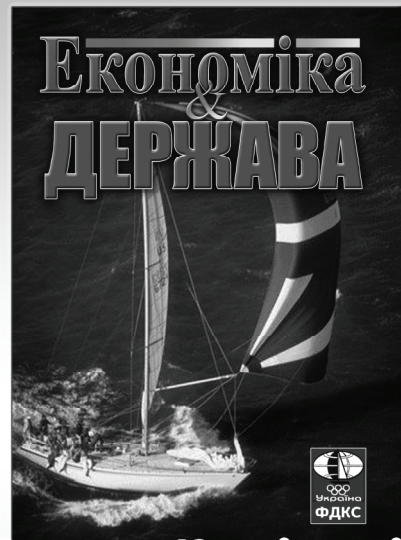
4. Bondarenko, O. H. (2018), "The essence of the logistics management of joint actions of the security and defense sectors in times of crisis that threaten the security of Ukraine", Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu imeni V. I. Vernads'koho. Serii: Derzhavne upravlinnia, vol. 29(68), no. 1, pp. 210—217.

5. Herasymenko, V.M. (2019), "Controlling in the management of logistics activities of NMU", Perspektivni napriamky naukovykh doslidzhen' schodo tekhnichnoho ta tylovoho zabezpechennia Natsional'noi hvardii Ukrainy. [Perspective directions of scientific research concerning technical and logistic support of the National Guard of Ukraine], Kharkiv, Ukraine, pp. 9—10.

6. Nahornichevs'kyj, O. A. (2015), "Conceptual Principles of Public Administration in the Field of Logistic Support of the Armed Forces of Ukraine in the Context of National Security", Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnia, Vol. 42, pp. 223—229.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2019 р.

Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових

видань України з ЕКОНОМІКИ

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73